

Metod ŠULIGOJ
Fakulteta za turistične študije –
Turistica, Univerza na Primorskem

Petra Kavrečič
**Turizem v Avstrijskem primorju:
zdravilišča, kopališča in kraške jame
(1819–1914)**
(2. dopolnjena izdaja)
Založba Univerze na Primorskem,
Koper 2017, 380 strani, 28.00 EUR
(ISBN 978-961-7023-00-8)

Portorož, slovenska turistična destinacija na obali Piranskega zaliva, je dandanes znan tudi zunaj meja Slovenije, kar mu daje močan mednarodni značaj; piranska občina je zato najbolj turistična občina v državi. Turistično sobivanje Pirana in Portoroža – poleg naravnih danosti – zaznamuje tudi arhitektura, saj na tem majhnem geografskem prostoru srečamo vse od beneške pa do postmoderne arhitekture. V samem Portorožu po tej strani močno prednjačita Eustacchijev Hotel Palace in seveda Mihevčeva povojna (socialistična) arhitektura. Posebna istrska kultura, ki ji dodatne odtenke dajejo priseljenci (predvsem iz bivše Jugoslavije), je ob že omenjenih elementih in drugih stvaritvah človeka pripomogla, da je Portorož to, kar je zapisano na začetku. Podoben razvoj so doživeli tudi ostali prepoznavni turistični kraji v severnem Jadranu, kar še najbolj velja za hrvaško Opatijo, če namenoma spregledamo nekatera druga turistična središča v Sloveniji in na Hrvaškem. Na drugi strani pa ima Gradež (*Grado*), ki je od leta 1947 v Italiji, v

drugi polovici 20. stoletja seveda drugačno razvojno pot.

Te misli gotovo presegajo tematski obseg znanstvene monografije z naslovom *Turizem v Avstrijskem primorju: zdravilišča, kopališča in kraške jame (1819–1914)*, ki je osredinjena na same začetke organiziranega razvoja turizma v severovzhodnem Jadranu v obdobju, ko je slednji še pripadal Habsburžanom. In čeprav se mogoče zdi, da turizem iz tistega časa nima nobene smiselne povezave z današnjim turizmom in njegovim razvojem, postane bralcu hitro jasno, da temu ni tako. Avtorica, sodelavka Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem, prikaže številna z dokumenti podprta dejstva, ki so aktualna ali zanimiva še dandanes, npr. prometne povezave, na katere bi bili danes zelo ponosni, če bi jih imeli, obisk nekaterih pomembnih gostov tistega časa, obiskovanje Postojnske jame, ki je še zdaj najbolj obiskana naravna turistična znamenitost v Sloveniji, ipd.

Monografija je razdeljena na dva glavna sklopa, »Zgodovina turizma« in »Avstrijsko primorje: začetki in razvoj modernega turizma«; vsak sklop pa ima štiri poglavja. V uvodnem delu sta, kot je običajno, predstavljena raziskovalno področje in metodološki pristop, značilen za zgodovinopisje – predvsem koncept raziskovanja, ki ga uporabljajo ekonomski zgodovinarji turizma, ki preučujejo razvoja turizma s preverjanjem dejavnikov vpliva. Tako avtorica razloži, kako so medicina, nova prometna sredstva, jame, tisk in promocija, javni

upravni subjekti in zasebne pobude pozitivno vplivale na razvoj turizma. Predstavljene so nekdanje oblike potovanja (»prototurizem«) na proučevanem geografskem območju, nadalje razvoj modernega turizma v Evropi ter modne smernice in druge razmere, ki so tak razvoj spodbujale.

V osrednjem delu monografije so pojasnjeni organizirani začetki razvoja posameznih oblik turizma – termalni, morski in jamski. Analiziran je primer razvoja »žveplenega termalnega zdravilišča« v Sv. Štefanu (danes *Istarske Toplice*), čemur sledi obsežnejša obravnava treh morskih zdraviliško-kopaliških turističnih destinacij Avstrijskega primorja: Opatije, Gradeža in Portoroža. Z razvojem teh turističnih središč se je kronška dežela postavljala ob bok drugim deželam, ki so imele mondene turistične centre na celini, npr. Mera no ali Karlovi Vari. Avtorica ponudi obsežno in kompleksno analizo z vključevanjem empiričnih podatkov obiska, kar še dodatno utemelji primerjavo. Posebej je potrebno izpostaviti tisti del analize, ki je posvečen razvoju jamskega turizma, ki velja za specifičnega (mogoč je le tam, kjer so ti kraški pojavi), in tudi najstarejšo turistično dejavnost na Slovenskem. Tu Kavrečič pojasni turistični razvoj ter (ne)uspeh nekaterih še danes znanih jam: jame Vilenica, Škocjanskih jam in Postojnske jame. Na osnovi analiziranih reprezentativnih primerov ugotovi, da so se te v fazi oblikovanja in uveljavljanja modernega turizma uspešno pozicionirale na trgu in tako postajale znane in priljubljene

turistične destinacije tako v ožjem lokalnem, državnem kot celo mednarodnem okolju. V tem smislu je razvoj v glavnem sledil evropskim modnim smernicam.

Bralcu je brez povzetka in prilog na voljo 297 strani poglobljenega besedila, ki je obogateno z dvainpetdesetimi slikami, osmimi grafi in dvajsetimi tabelami; v prilogi je še šest tabel z empiričnimi podatki o različnih turističnih krajih in obdobjih. Primarni viri izhajajo iz arhivov v Gorici (Italija), Trstu, Ljubljani (Arhiv Republike Slovenije), Postojni (Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU), Kopru, Pazinu in na Reki (Hrvaška); uporabljenih je bilo še mnogo relevantnih sekundarnih virov starejšega ali novejšega izvora. Le s pomočjo takega pristopa je avtorica lahko zapolnila vrzel v dosedanjih raziskavah s tega področja (upoštevati je potrebno, da gre za drugo dopolnjeno izdajo monografije). Razvoj turizma, zlasti z analizo dejavnikov vpliva na moderni turistični razvoj in razne tipologije turizma, je v zgodovinopisju namreč relativno marginalno obravnavana tematika, zato pričujoče delo postavlja nova znanstvena spoznanja na področju turizma oziroma procesov njegovega razvoja v obdobju, ko turizem postane prepoznavna in družbeno ter ekonomsko zanimiva panoga. To še posebej velja za geografski prostor, ki ga v svojem delu obdela avtorica. Na podlagi rekonstrukcije in celovite obravnave različnih tipologij turizma, ki so se tekom 19. stoletja pojavili na območju Avstrijskega primorja, so podana nova znanstvena

spoznanja o vzrokih in vidikih razvoja turistične panoge s prikazom pomena, ki ga je dejavnost imela. Avtorica poskrbi za vključevanje novih vsebin v zgodovinske raziskave, lokalno obarvano temo s celovito analizo razvoja posameznih tipologij turizma poveže z evropskim kontekstom in z uporabo primerjalne metode pri obravnavi posameznih turističnih destinacij iz tega oblikuje celoto. V terminološkem smislu Kavrečič dokaj spretno prepleta zgodovinske pojme in dogodke s turistično terminologijo, ki je uveljavljena v mednarodnem ekonomsko-zgodovinskem prostoru. Tu se avtorica sooči s problemom konceptualnih sprememb, ki jih je prinesel razvoj panoge do danes, kar je vplivalo tudi na spremembe v terminologiji, ki jo pozna (današnji) poučeni bralec. Slednjemu je potrebno ponuditi ustrezno (strokovno), danes uveljavljeno izrazoslovje tudi v primeru, ko se opisuje pretekli razvoj dejavnosti. Čeprav je Istra predstavljala skoraj dve tretjini ozemlja Avstrijskega primorja, pa avtorica praktično zanemari preostali del dežele (izjema je le Gradež), vključi pa specifično ponudbo Postojne, ki je bila na Kranjskem. V prihodnjih raziskavah bi veljalo obdelati turizem Avstrijskega primorja v smislu identifikacije in/ali analize vseh oblik turizma, ki so se tu bolj ali manj uspešno razvijale. S tem bi dobili sliko preteklega razvoja turizma na celotnem zahodnem slovenskem (slovanskem) poselitvenem območju, katerega turistični produkt je danes izjemno heterogen in mednarodno uveljavljen. Bogata zgodovina

pomeni dandanes tudi bogato posebno dediščino tega geografskega območja, ki bi si zaslužila posebno predstavitev v specializiranem muzeju. Italija je to storila v muzeju turizma v Meranu (*Alto Adige*), Hrvaška pa v zibelki hrvaškega turizma, v Opatiji. Oba muzeja svoje zbirke in zgodbe naslanjata tudi na znanstvenoraziskovalno delo. Slovenska Istra ali Slovenija kot taka se z vsem tem ne more pohvaliti.

Tinca LUKAN

Emmanuel Todd

Kdo je Charlie?

Sociologija verske krize

Založba / *cf., Ljubljana 2016,

203 strani, 18.00 EUR

(ISBN 978-96-257-076-7)

Množične manifestacije z geslom Jaz sem Charlie (*Je suis Charlie*), na čelu katerih je v Parizu korakala svetovna politična elita, so na ulice spravile vsakega desetega državljana Francije. Ti so na ulicah obsojali teroristični napad na uredništvo satiričnega časopisa Charlie Hebdo in poboj v judovski trgovini, obenem pa pozdravljali navzočnost varnostnih služb in ostrostrelcev. Protislovja manifestacij so francoskega sociologa in zgodovinarja Emmanuela Todda navdala z vprašanjem: Kdo je Charlie? Odgovori, ki jih poda, so neprijetni in nepričakovani tako do političnega vrha, ki je korakal v Parizu, še mnogo bolj pa do tistih, ki so korakali za njim, do francoskega srednjega razreda,

za katerega pravi, da je egalitarizem zamenjal z islamofobijo. V iskanju odgovorov in za analizo mehanizmov ideološke in politične moči v današnji francoski družbi se Todd mestoma vrača k durkheimovski sociološki tradiciji. Opira se na konkretne statistične podatke in trdi, da ljudi včasih vodijo družbene sile, ki jih presegajo. Analiza pojava Charlie je utemeljena na objektivnih statističnih distribucijah pojavov v časovnih obdobjih in na geografskih območjih ter glede na družinsko stanje in versko pripadnost.

Todd množičnih manifestacij in časnika Charlie Hebdo ne povečuje. Še več, manifestacije postavi na laž, te namreč niso bile nikakršno občudovanja vredno »skupnovanje« ljudi različnih etničnih, religijskih in socialnih ozadij, ki se zavzemajo za strpnost, pač pa se je zgodila samoglorifikacija srednjega razreda, polnega predsodkov in islamofobije. Manifestacije opiše kot *»patološki zrcalni odsev moralne revščine izvoljenih šefov, ki se več ukvarjajo z višino svojih pokojnin, kakor pa s tem, da bi mlade rešili izkoriščanja z nizkimi plačami – ali marginalizacije z brezposelnostjo«* (str. 12).

Glavni poudarek knjige je prostorska razdeljenost Francije. Prvi del tvorijo pariška kotlina, Marseille in sredozemska obala, kjer prevladujejo enakost v družinski strukturi in sekularne vrednote francoske revolucije. Drugi del tvori Francija postkatoliške periferije, ki sprejema hierarhije v družbi in neenakosti v družinski strukturi. Francijo periferije z njenim

sprejemanjem neenakosti in sekulariziranim katolicizmom Todd poimenuje zombijski katolicizem. Slednji je jedro pojava Charlie in *»potiska družbo v versko vojno v svetu, ki ne verjame več v boga«* (str. 64). Pomembna ugotovitev je, da je na protestih korakala višja polovica družbe skupaj s postkatoliško periferijo. Spodnja polovica in potomci migrantov iz predmestij so tisti dan ostali doma. Republika, ki naj bi bila v tistih dneh branjena, zatorej ni bila republika vseh, pač pa se je izoblikovala doktrina, imenovana novi republikanizem, ki sama zase trdi, da je laična, hkrati pa uživa najtrdnjšo podporo v katoliških regijah.

Charlie je razredni pojav. Stopnja udeležbe na manifestacijah po francoskih mestih je bila manjša v anglo-ameracijah z velikim deležem delavcev, intenzivnost mobilizacije pa je bila večja v mestih, kjer prevladujejo višji intelektualni poklici, in v menedžerskih utrdbah (poglavje Charlie). Charlieja v njegovih (rasističnih) dejanjih vodita zaskrbljenost in tesnoba ekonomskega izvora, zaradi česar žrtvuje ekonomske interese nižjih slojev v družbeni hierarhiji. Tako so višji sloji v družbeni hierarhiji, tudi tisti iz prvotno egalitarnih območij, zaradi zaskrbljenosti za svoj položaj podprli politično in ekonomsko hierarhizacijo, namesto tradicionalnega francoskega egalitarizma pa sprejeli islamofobijo. To soglasje srednjih razredov izključuje mlade muslimane in delavce, s tem pa krepi moč Nacionalne fronte.

Tako se približamo zmedu v

francoskem političnem prostoru (poglavje Francozi s skrajne desnice), kjer skrajna desnica zadnja desetletja širi svoj vpliv med delavstvom in v regijah z egalitarno antropološko podlago, ki so v preteklosti speljale francosko revolucijo. Volivci francoske levice pa so zasidrani v trdnjavah neegalitarne katoliške desnice oziroma so del zombijskega katolicizma, čigar materializacijo Todd vidi v Socialistični stranki, domači v diskurzu multikulturalizma, ki je »preobleka za izključitev skupin, na katere se nanašata izraza spoštovanje do njihovih kultur ali toleranca« (str. 82). Vzporedno s tem Socialistična stranka govori o integraciji, v gospodarski politiki pa se je odločila za segregacijo, in tako »ohranja vidno različnost priseljencev in s tem hrani ksenofobijo volivcev Nacionalne fronte, ogorčenih zaradi različnosti tujcev in njihovega zavračanja asimilacije« (str. 132). Takšna mešana in nevarna oblika rasizma omogoča veliko zmago islamofobov, ki učinek zamenjujejo z vzrokom, saj večjo stopnjo brezposelnosti potomcev migrantov pojasnjujejo z ireduktibilno kulturno razliko.

Todd dosledno analizira vzroke in posledice obravnavanega pojava ter razume, da je ekonomska neenakost vzrok za kulturno, in ne obratno (poglavje Francozi muslimani). Zaradi globalizacije in svobodne trgovine se v vseh razvitih družbah dogaja gospodarsko in družbeno zatiranje mladih, ki različno prizadene različne družbene skupine, najbolj izpostavljeni pa so mladi muslimanske veropovedi. Družba jim sporoča, da so

obeti prihodnosti slabi, vелеva jim potovanja in iskanje boljšega jutri zgod. »Možnost potovanja in izseljevanja mladih sta priljubljene temi občil. Vsako pustolovščino je dobro zagrabit. Zakaj ne bi mladi iz predmestja, ki so se ujeli v past brezposelnosti in malega prestopništva, postali džihadisti v Siriji?« (str. 154). Tako islamofobija deluje po svojem lastnem ritmu, je hkrati vzrok in posledica terorizma.

Charlie je vase zagledan srednji razred, ki z egoizmom in prezirom dopušča siromašenje spodnjega dela družbe. Pred dvema letoma je mirno protestiral in obsojal skupini egalitarnih in zmedenih slojev – volivce Nacionalne Fronte, v katerih vidi rasiste in potomce migrantov, v katerih vidi antisemite. Dve leti po izidu knjige v Franciji lahko dodamo, da je ta isti Charlie na nedavnih predsedniških volitvah izvolil finančnika Emmanuela Macrona, zagovornika misterija prostega trga, ekonomskih ukrepov, ki povečujejo neenakost, in ideologije evra.

Delo je dragocen prispevek k analizi in demistifikaciji srednjega razreda, ki naj bi nosil funkcijo stabilizatorja družbe, v negotovih časih pa se spremeni v največjega destabilizatorja, ki svoje žrtve najde v šibkih in diskriminiranih. Posledično je knjiga pomembna tudi za analizo razvoja številnih ksenofobij, ki vznikajo pred našimi očmi, in pomembno kaže na uničevalnost ekonomske marginalizacije družbenih skupin in na posledice dolgotrajnega zanemarjanja zadnje besede v geslu francoske revolucije – enakosti.